

YVONNE
KEULS

Madame K

*Van Indisch kind tot
Haagse dame*

Anthos | Amsterdam

Terugkijkend op mijn leven, lichten er dierbare momenten voor mij op. Sommige verwerkte ik reeds in mijn boeken, sommige vonden hun neerslag in mijn dagboeken en gaf ik nooit eerder prijs. In *Madame K – Van Indisch kind tot Haagse dame* laat ik ze chronologisch plaatsvinden. Ik geef ze een jaartal mee, zodat de lezer zich een beeld kan vormen van mijn soms amusante, soms droevige, maar in ieder geval altijd onstuimige leven.

De titel is een eerbetoon aan de man die mij ‘ontdekt’ heeft: David Koning. Hij hield mijn toneel- en televisieactiviteiten vanaf 1965 nauwlettend in de gaten en gaf mij uiteindelijk de vererende opdracht om *De boeken der kleine zielen* van Louis Couperus voor de televisie te bewerken. In de periode dat ik daarmee bezig was, hield hij de vinger aan de pols. Hij belde me regelmatig op, kreeg vrijwel altijd een van mijn huisgenoten aan de telefoon en stelde steevast dezelfde vraag: ‘Is Madame K ook thuis?’ Een vraag die mij, als ik daar nu aan terugdenk, een tikkeltje weemoedig stemt, want na de plotselinge dood van David Koning in 1971 heeft niemand me ooit nog Madame K genoemd. Op Davids manier: met een mengeling van genegenheid, waardering en spot

in zijn stem, waarbij hij ook nog kans zag het woord Madame te laten dansen en met de K te laten weten dat hij mij maar een gehaaide tante vond.

Y.K.

1931

Toen ik in 1931 in het toenmalige Batavia ter wereld kwam, was mijn oudste broer zestien jaar en mijn zus elf. Mijn moeder Jopi was veertig en mijn vader Samuel vijfenveertig. Ik was hun vierde en laatste kind, een nakomertje, en waarschijnlijk de grootste schrik van hun leven, want ze hadden al zo'n nakomertje, mijn jongste broer, die inmiddels twee jaar oud was en door mijn moeder zo schandelijk was verwend, dat er twee baboes aan te pas moesten komen om het ventje de godganse dag zijn zin te kunnen geven.

Het liefst had mijn moeder al haar kinderen namen gegeven met een diepere betekenis, namen waaraan ze hun toekomstige daden, gedachten en gevoelens kon toeschrijven.

Mijn vader wilde familienamen.

Mijn moeder echter gruwde van de namen die de acht broers en zusters van mijn vader als bijbelboeken met zich meezeulden. Leah, Rebecca, Esther, Ruth, Jona, Jozua, Daniël, Job en mijn vader Samuel moesten altijd aan iedereen uitleggen dat ze inderdaad van joodse afkomst waren.

Uiteindelijk kwamen mijn ouders tot een compromis. De kinderen Bamberg zouden gewoon keurige, Hol-

landse namen krijgen. Namen die niemand aan het denken zetten. Namen zonder verwijzing, zonder bijgedachten.

De astrologie was er de oorzaak van dat mijn vader bij zijn laatste kind van dat plan afweek. Hij gaf mij bij de burgerlijke stand aan als Yvonne omdat hij, toen hij daar voor het loket van de ambtenaar stond, zich plotse-ling herinnerde wat die naam betekende: 'strijdster met de iepenhouten boog'.

Boogschutter dus. En ik wás een Boogschutter, een decemberkind, geboren op de zeventiende van die maand, 's morgens om zeven minuten over vijf. Daar was niets tegen in te brengen. Maar van enig vooroverleg met mijn moeder was geen sprake geweest en dus was de verrassing voor haar groot. Zo groot, dat ze meteen haar twijfels bij mijn naamgeving had.

Zij wist namelijk dat de vrouw van mijn vaders chef – een beeldschone blondine die bij officiële gebeurtenissen nou niet direct onopvallend naar mijn vader lonkte – Yvonne heette en zij wist ook dat mijn vader op het morele vlak net zo betrouwbaar was als alle andere mannen. Hij deed het voorkomen alsof hij zich gewetensvol aan het negende gebod hield: Gij zult niet bege- ren Uws naasten huis, Uws naasten vrouw, noch zijn dienstknecht, noch zijn dienstmaagd, noch zijn os, noch zijn ezel, noch iets wat Uws naasten is, maar alleen wat betreft die knecht, die os en die ezel was mijn moeder er zeker van dat hij dat gebod ook werkelijk nakwam.

Toen mijn moeder van mijn naam hoorde, werd ze niet boos, ze ging niet tekeer, ze sprak zelfs haar twijfel niet uit. Ze zei geen woord. Ze had echter meteen haar

tegenzet bij de hand. Ze besloot eenvoudigweg mij nimmer bij die naam te noemen.

Binnen tien minuten doopte ze mij om in Angin, wat in het Maleis 'wind' betekent, en zij verklaarde wijs en poëtisch: 'Want de wind neemt de verhalen mee. Kabar angin betekent: "gerucht" – het kan waar zijn, het kan niet waar zijn – of: "verhaal dat op de wind wordt gedragen".'

Angin, kind van de wind...

'Niet de vader, maar de moeder moet het kind een naam geven,' zei mijn moeder. 'De moeder kent alle bewegingen van het kind, al van vóór de geboorte. De moeder kan zeggen wie het kind is, welke betekenis de naam moet hebben. Wat heeft mijn dochter nu aan een naam die betekent: strijdster met de iepenhouten boog? Wat heeft mijn dochter aan een iepenhouten boog? Waarom zou zij moeten gaan strijden? Aan haar bewegingen weet ik dat mijn dochter later verhalen gaat vertellen, en daarom noem ik haar Angin. Want zo gaat dat. Je wordt nu eenmaal wat je naam zegt dat je bent. Daar is niet aan te ontkomen.'

Uit: *Mevrouw mijn moeder*

1932

Mijn vader maakte mijn geboortehoroscoop waarschijnlijk direct na mijn geboorte, zoals hij dat ook bij zijn andere kinderen heeft gedaan. Toch staat er boven mijn horoscoop: 'Gemaakt te Batavia op 17 november 1932.' Ik was toen elf maanden oud. Een verklaring heb ik hier niet voor. Waarschijnlijk had mijn vader een fout gemaakt en is hij een jaar later nog maar eens begonnen.

De aantekeningen die mijn vader in 1932 maakte, vond ik zo interessant, dat ik ze heb voorgelegd aan een goede vriend van mij, de astroloog Walther Rovers. Ik vroeg hem samen met mij de aantekeningen – en de interpretatie – van mijn vader te bekijken. Rovers vertelde mij dat – achteraf bekeken – de horoscoop zoals mijn vader die vrij summier heeft gemaakt, mijn mogelijkheden en gang in het leven heel goed heeft weergegeven. De aantekeningen van mijn vader laat ik hier volgen:

'Yvonne is een Boogschutter en haar ascendant is ook Boogschutter. Op het moment van haar geboorte staan zon, Mercurius en Mars in het eerste huis. Mars is de planeet van de activiteit, agressie en vechtlust. Mercurius is de planeet van het sociale, de communicatie, het praten en het denken. Een verband tussen Mercurius en

Mars moet een denkster maar ook een vurige vrouw opleveren, die overal op afgaat. De planeet Mercurius verwijst naar (sociaal) schrijverschap. Omdat de planeet Neptunus een driehoek maakt met Mercurius, gaat het hier om een geïnspireerd schrijverschap, want Neptunus staat in het tiende huis en dat is het huis van de roeping. Roeping heeft altijd te maken met creativiteit, mystiek en fantasie, en deze drie staan borg voor geïnspireerdheid. Bovendien maakt Mercurius een driehoeksverband met het midhemelpunt (MC), ook wel roepingspunt genoemd. Een driehoeksverband is het sterkste verband dat er is. De roeping, gekoppeld aan schrijverschap, is dus heel opvallend aanwezig in deze horoscoop.

Er staan veel planeten in het eerste huis. Het eerste huis geeft aan hoe iemand overkomt. De zon in het eerste huis betekent dat het wezen sterk is, naar buiten treedt, geen pose aanneemt. Men is zoals men is. De zon staat in Boogschutter. De Boogschutter is een vuurteken. De Boogschutter zal het vuur bij anderen doen oplaaien. Jupiter is de planeet van de Boogschutter. Jupiter zou men een sociale planeet kunnen noemen. Het onrecht wordt aangepakt. Yvonne is symbolisch gezien Joris die de Draak doodt. Zij zal dat doen met de mogelijkheden die haar gegeven zijn: met het schrijverschap.

In deze horoscoop staat Jupiter in het tiende huis en hij maakt met de zon een driehoeksverbinding. Bovendien staat Jupiter retrograde, dat wil zeggen dat hij terugloopt. De kracht van Jupiter trekt zich naar binnen terug, ofwel: de stof loopt terug naar de ziel.

Deze horoscoop geeft aan dat Yvonne in het eerste deel van haar leven sociale onrechtvaardigheden zal

blootleggen. Later zal er een omslagpunt komen. De kracht gaat van de stof naar de ziel. Yvonne zal haar aandacht verleggen. Zij zal van de sociale vechter groeien naar de kalme wandelaar. Ze zal stilstaan bij de dingen op haar weg. Ze zal het kleinood opmerken en ervan genieten. Ze zal op zoek gaan naar haar eigen wortels.'

1933

Mijn vroegste herinnering: ik hang in een slendang, ik zie de kruinen van de bomen, ik zie vlekken in de lucht. Groene vlekken. Bewegende schaduwen. Steeds veranderende figuurtjes die in de lucht dansen en slaperig maken.

Toen ik nog in de slendang zat en meedeinde met het lichaam waarmee ik verbonden was – soms was dat het lichaam van mijn moeder, soms het spichtige lijfje van mijn kleine kendoh, maar vaker was het het sterke lichaam van baboe Nen –, voedde ik mijn ogen met dat kalmerende groen. Ik keek en keek naar die golvende kruinen boven mij, die ik in verwondering en zonder enige haast aan mij voorbij zag trekken. De vrouwen die mij droegen, hadden met oosterse aandacht de tijd. Dat was hun geheim en zij gaven dat door aan mij. Het was mijn eerste geschenk: de tijd als een altijd aanwezige, niet opjagende factor. Als een factor van mee-gaan.

Uit: De tocht van het kind

Soms nam mijn moeder me mee naar haar geliefde plekje in de tuin, het rotanzitje onder de asemboom, waar ze altijd vroeg in de morgen haar borduurzijde sorteerde omdat het licht er dan zo mooi was. Elke kleur werd aandachtig door haar bekeken en alle schakeringen werden benoemd: lichtgroen, zachtgroen, mosgroen, olijfgroen, oudgroen, belegen-groen, diepgroen, donkergroen, zwartgroen... Ze bracht de volgorde aan van licht naar donker, een tijdloos spel dat haar tevreden stemde. Zo had ze mij de kleuren geleerd, door ze eindeloos te herhalen tijdens het sorteren, maar ook wanneer ze het ene kleed na het andere borduurde en de ene streng zijde na de andere door haar vingers liet gaan. Het kwam niet in haar hoofd op dat vrouwen hun tijd op een andere wijze konden besteden, laat staan dat ze tot bijzondere prestaties konden komen. Ze borduurde haar binnenwereld en neuriede er liedjes bij.

Wat later in de morgen ging ze naar haar kamer, waar ze zich voor de spiegel ging opmaken. Zittend op een voetenbankje, mijn handen stijf gevouwen om mijn knieën, keek ik stil hoe mijn moeder met lome bewegingen haar haren kamde, haar nagels oliede en zorgvuldig haar sieraden koos. En ik keek naar de smalle pol-

sen, waarin de klopp van het bloed verborgen zat. Het waren 'groetpolsen'. Andere mensen gaven elkaar altijd een hand, maar wij grepen elkaar bij de polsen en we drukten ze zacht. Daarbij bogen we onze hoofden naar elkaar toe en dan snuffelde ik even, want om mijn moeder heen hing altijd een zoete geur van rozenwater.

Uit: *De tocht van het kind*

Op het erf van ons huis in Batavia speelde ik met de kinderen van de bedienden. Met Titik, ouder dan ik, maar kleiner. Eigenlijk mocht ik dat niet, want ik moest van mijn vader met Hollandse kinderen spelen en Hollands praten, ja, vooral Hollands praten.

's Middags sloop Titik mijn kamer in. Ze maakte de klamboe los en trok me uit bed, nam me mee over het grind – stil, stil, voorzichtig – naar de hoge muur die het erf omringde. Ze gaf me een kontje en verplaatste mijn voeten van de ene naar de andere steen, steeds hoger, tot ik me vast kon grijpen aan de rand. Dan liet Titik me los, liep achteruit en richtte haar felle ogen op een punt van de muur. Ritmisch begon ze haar bovenlichaam te bewegen, alsof ze 'in de bocht' wilde springen, en na een paar seconden klom ze als een kat tegen de stenen omhoog en hing ze net als ik met haar ellebogen geklemd over de rand, haar voeten naast de mijne op een plant die uit de muur groeide.

Dit was het uur dat de mensen sliepen. De mensen aan deze kant van de muur, zoals mijn vader en moeder en de bedienden. Ja, zelfs de vogels en de dieren waren loom en hielden zich stil in de schaduw. Aan de andere kant van de muur, in de laan met de bomen, was het le-

ven. Daar waren de warongs met walmende oliepitjes, klingelende bellen en mensen die hurkten of op een steen zaten. Ze rookten een strootje of ze aten uit een groen blad in hun hand, en Titik fluisterde dat ze de laatste hap bewaarden voor de geest die in de boom woonde waaronder ze zaten. Er waren ook watergeesten en vuurgeesten en luchtgeesten. De moeder van Titik kon ze zien en met ze praten. Titik en ik konden ook met ze praten, soms, niet altijd, en vooral de luchtgeesten waren onze vriendjes, want als Titik en ik in de tuin dansten, cirkelden ze om ons heen. Ze waren doorzichtig en ze kregen nooit een lichaam. Ze moesten zweven in het licht en als het donker werd, mochten ze gaan slapen, dus bang hoefde je nooit te zijn. De geesten konden wel doodgaan, dan werden ze vogels, grote witte vogels, en gingen ze terug, zei Titik, en ze keek even omhoog, maar er kwamen altijd weer nieuwe geesten, want de bomen en de lucht en het water en het vuur moesten altijd bewoond blijven.

Uit: De tocht van het kind

1936

Langs de oprijlaan hadden we ons eigen pad gemaakt van stenen die we overal vonden (wegschopten, achterna holden, opraapten, bekeken, bewonderden, ruilden en in onze hansopjes bewaarden). Iedere dag legden we er stenen bij, soms in de langsrichting, dan weer dwars op elkaar, maar altijd met hetzelfde ritueel: de nieuwe steen moest alle voorgaande aantikken, een witte steen moest tweemaal geraakt worden, een zwarte driemaal, want anders kwam er ongeluk. Alles gebeurde op aanwijzing van Titik, die met veel gevoel voor ritme hetzelfde patroon liet terugkomen en die geleerd had dat dit soort handelingen hemel en aarde met elkaar verbond. Bezoekers en bedienden die over de oprijlaan liepen, keken met een glimlach naar de stenenrij. Sommigen pasten er een steentje bij, altijd met groot respect, omdat ze begrepen dat dit de weg was 'ergens-naartoe', zoals Titik dat noemde.

Van Titik leerde ik hoe de regen smaakte ('ogen dicht, hoofd achterover, tong uit je mond, regen drinken...') en hoe de aarde rook wanneer plotseling na de regen de zon doorbrak. De stilte van dat moment, zo onverwacht. Wat nadruppelend water. De damp die opsteeg uit de grond. Alles was licht. Alles was nieuw. We zagen voor

het eerst. Er was geen haast, de tijd stond stil. Kleuren hadden meer gloed en oneindig meer nuances. Vormen verbaasden.

Uit: De tocht van het kind